

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej I. S. i M. S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 10 marca 2021 r., I ACa 789/20,

w sprawie z powództwa Banku spółki akcyjnej w G.

przeciwko I. S. i M. S.

o zapłatę,

uchyla zaskarżony wyrok w części, tj.:

**- w punkcie 1a z wyjątkiem rozstrzygnięcia o oddaleniu
powództwa w pozostałym zakresie,**

- w punktach 1b, 1c i 3,

**i przekazuje sprawę w tej części Sądowi Apelacyjnemu
w Gdańsku do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Marcin Krajewski

Joanna Misztal-Konecka

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

Powód Bank spółka akcyjna w G. domagał się zasądzenia solidarnie od pozwanych I. S. i M. S. kwoty 35.974,34 CHF wraz z odsetkami i kosztami procesu.

Wyrokiem z 30 lipca 2020 r. Sąd Okręgowy we Włocławku oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu. Podstawą rozstrzygnięcia były w szczególności następujące ustalenia faktyczne.

Powód jest następcą prawnym Bank S.A., którego poprzednik prawny GE Bank 1 S.A. zawarł z pozwanymi 3 lipca 2003 r. umowę kredytu hipotecznego, na mocy której udzielił im kredytu w wysokości 58 726 franków szwajcarskich (CHF) z przeznaczeniem na spłatę ich zobowiązań, bliżej określonych w tej umowie. Kredyt miał zostać spłacony w 240 równych miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych, których wysokość i sposób ustalania zostały szczegółowo określone w § 8 umowy.

Kredyt został wypłacony pozwanym w trzech transzach w walucie polskiej, w kwocie obliczonej na podstawie kursu CHF według tabeli kupna/sprzedaży Banku 1, ogłoszonego w dniu dokonania wypłaty każdej transzy. Także spłata kredytu przez pozwanych następowała w walucie polskiej, po czym bank dokonywał przeliczenia wpłaty na CHF według kursu sprzedaży tej waluty, podanego w tabeli kupna/sprzedaży Banku1, ogłoszonego przez bank w dniu wpływu środków do banku.

Ryzyko walutowe nie było przedmiotem negocjacji między stronami i nie zostało pozwanym wyjaśnione. Pozwani nie zostali też poinformowani na temat możliwości wzrostu kursu waluty ani sposobu, w jaki bank ustalał taki kurs. Poinformowano ich jedynie, jaka kwota kredytu może być im przyznana przy osiągniętych dochodach oraz przedłożono do podpisu szablon umowy, bez możliwości negocjowania jej postanowień.

Pozwani nie zostali poinformowani, aby istniała możliwość spłaty kredytu we frankach szwajcarskich. Tabele kursów kupna/sprzedaży CHF były dostępne w oddziałach Banku 1, a także na jego stronie internetowej i na infolinii. Nie były natomiast publikowane składowe wpływające na wysokość

kursu. W czasie, gdy pozwani zawierali umowę kredytu, nie było powszechnego dostępu do Internetu. Tabele banku były publikowane dopiero następnego dnia, dostęp do nich był trudny.

Kredyt został wypłacony pozwanym w kwocie 164 370,65 PLN. W okresie od 8 sierpnia 2003 r. do 8 lipca 2016 r. pozwani wpłacili tytułem spłaty kredytu łączną kwotę 77 426,94 CHF, tj. 234 689,05 PLN, przy czym tytułem rat kapitałowo-odsetkowych łączne rzeczywiste płatności wyniosły 228 331,25 PLN. Według symulacji przeprowadzonej przy założeniu, że kredyt był kredytem złotówkowym oprocentowanym według zmiennej stopy procentowej, na którą składała się marża banku i zmienny indeks L3, pozwani spłaciliby łącznie 208 445,69 PLN. Różnica między rzeczywistymi a symulowanymi ratami kapitałowo-odsetkowymi wynosiłaby wtedy 19 885,56 PLN.

Pismem z 19 sierpnia 2016 r. powód wypowiedział w całości umowę kredytu w związku z naruszeniem przez pozwanych warunków udzielenia kredytu i wezwał ich do zapłaty w terminie 30 dni od dnia otrzymania wypowiedzenia kwot wskazanych w jego treści. W piśmie wskazano, że spłata wierzytelności powinna zostać dokonana według kursu sprzedaży CHF podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży Banku obowiązującego w banku w dniu wpływu środków do banku.

Zgodnie z opinią biegłego saldo zadłużenia z tytułu niespłaconego kapitału wyniosło na dzień wypowiedzenia umowy kredytu, tj. 19 sierpnia 2016 r., 32 123,35 CHF (128 419,52 PLN); natomiast na dzień wymagalności kredytu, tj. 28 września 2016 r. – 32 123,35 CHF (128 299,99 PLN), a na dzień wniesienia pozwu, tj. 14 lipca 2017 r. – 32 123,35 CHF (125 293,91 PLN). Ponadto biegły ocenił, że bank prawidłowo, tj. zgodnie z umową, dokonywał rozliczania wpłat pozwanych na poczet spłaty zobowiązań z tytułu umowy kredytu. Wartość spłacanych rat kapitału kredytu również prawidłowo pomniejszała wartość kapitału pozostałego do spłaty. Jeżeli kredyt byłby indeksowany według kursu kupna CHF z tabeli banku, a poszczególne spłaty rat były przeliczane według średniego kursu NBP, to łącznie zobowiązanie pozwanych spłacone byłoby w wysokości 228 531,10 PLN (w tym raty kapitałowo-odsetkowe, odsetki karne i inne opłaty). Pozwani wówczas uzyskaliby nadpłatę w wysokości 6 157,95 PLN.

Kurs kupna dla pary walut CHF/PLN, według którego powód przeliczał kwotę wypłaconą pozwanym, nie był kursem rynkowym, ponieważ odbiegał znacznie od kursów kupna innych banków komercyjnych i od średniego kursu NBP. Można natomiast przyjąć, że był ustalany zgodnie ze zwyczajem rynkowym, ponieważ był porównywalny do kursów sprzedaży innych banków komercyjnych i nie wykazywał istotnych odchyleń od kursu średniego NBP w latach 2003-2016.

Uzasadniając rozstrzygnięcie, Sąd Okręgowy stwierdził w szczególności, że zawarta przez strony umowa kredytu zawierała następujące klauzule abuzywne:

- § 7 ust. 4 zd. czwarte: „Do wyliczenia wypłaconej kwoty stosowany będzie kurs kupna waluty Kredytu podany w Tabeli kupna/sprzedaży Banku1, ogłoszony przez Bank w dniu dokonania wypłaty przez Bank.”;
- § 10 ust. 6: „rozliczenie każdej wpłaty dokonanej przez kredytobiorcę będzie następować według kursu sprzedaży waluty kredytu, podanego w Tabeli kupna/sprzedaży Banku1, ogłoszonego przez Bank w dniu wpływu środków do Banku”;
- § 16: „1. Do rozliczania transakcji wypłat i spłat Kredytu oraz Pożyczek stosowane będą odpowiednio kursy kupna/sprzedaży Banku 1 walut zawartych w ofercie Banku.
2. Kursy kupna określa się jako średnie kursy złotego do danych walut określone w Tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna.
3. Kursy sprzedaży określa się jako średnie kursy złotego do danych walut określone w Tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży.
4. Do wyliczenia kursów kupna/sprzedaży stosuje się kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP w ostatnim dniu roboczym, poprzedzającym ogłoszenie kursów kupna/sprzedaży walut Banku przez Bank.
5. Marże kupna/sprzedaży ustalane są raz na miesiąc w oparciu o średnią arytmetyczną z kursów kupna/sprzedaży stosowanych do transakcji detalicznych z pięciu banków na ostatni dzień roboczy miesiąca poprzedzającego okres obowiązywania wyliczonych marż. Ww. banki to: Bank 2. S.A., Bank 3 S.A., Bank 4 S.A., Bank5 S.A. i Bank 6 S.A. Kursy kupna/sprzedaży ww. banków są pobierane ze stron internetowych tych banków i dokonywane na nich obliczenia skutkujące wyznaczaniem kursów kupna/sprzedaży Bank 1 są liczone do czwartego miejsca po przecinku. W przypadku, gdyby

którykolwiek z ww. banków zaprzestał ogłaszania kursów kupna/sprzedaży walut, Zarząd Bank 1 podejmie decyzję o dołączeniu do listy banków referencyjnych innego banku. Zmiana w tym zakresie nie będzie wymagała pisemnego aneksu do umowy.”

Sąd Okręgowy uznał, że powyższe postanowienia są sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszają interes pozwanych jako konsumentów, przyznają bowiem powodowi uprawnienie do jednostronnego wpływania na wysokość świadczeń stron ustalonych w umowie. W szczególności nie został precyzyjnie określony sposób ustalania marży banku. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że nie wyjaśniono, co należy rozumieć przez transakcje detaliczne wymienione w § 16 ust. 5 umowy oraz na brak uregulowania sytuacji, w której danego dnia zostanie opublikowana więcej niż jedna tabela kursów walut. Zauważył też, że w umowie nie określono, od kiedy marże obowiązują, a ograniczono się do stwierdzenia, iż marże ustalane są raz na miesiąc. W rezultacie ustalenie przez konsumentów wysokości marży było niemożliwe.

W związku z powyższym Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, że po wyeliminowaniu z umowy wymienionych postanowień abuzywnych zakwestionowaniu podlega cały mechanizm indeksacji w kształcie przyjętym w umowie. Jednocześnie w ocenie Sądu nie ma możliwości ustalenia i przyjęcia innego kursu CHF dla dokonania rozliczeń między stronami. W rezultacie wyeliminowanie postanowień odnoszących się do sposobu indeksacji powoduje, że utrzymanie umowy zawartej przez strony nie jest możliwe, a zatem umowę tę należało uznać za nieważną.

Na skutek apelacji powoda, wyrokiem z 10 marca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 31 339,21 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 29 września 2016 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie, orzekł o kosztach postępowania w pierwszej instancji, oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zaaprobował i przyjął za własne ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji. Zmianę zaskarżonego wyroku uzasadnił wyprowadzeniem z tych ustaleń odmiennych wniosków prawnych.

Sąd Apelacyjny wskazał, iż Sąd Okręgowy bezpodstawnie utożsamiał abuzywność postanowień umowy kredytu dotyczących ustalania stosowanych przez powoda kursów sprzedaży i kupna CHF, w szczególności stosowanego przez powoda *spreadu* walutowego, z abuzywnością całego mechanizmu waloryzacji. Sąd Apelacyjny podkreślił, że w wypadku kredytów waloryzowanych, zarówno denominowanych, jak i indeksowanych, odróżnić trzeba kwestię tzw. ryzyka kursowego, czyli ryzyka zmiany kursu walut od kwestii zasad ustalania tego kursu, ze szczególnym uwzględnieniem *spreadu*, który był jednostronnie określany przez bank.

Sąd odwoławczy zwrócił uwagę, że pozwani nie powoływali się w sprzeciwach na fakt znacznego wzrostu kursu CHF po zawarciu umowy, lecz na abuzywny charakter postanowień umownych dotyczących ustalania kursów tej waluty, służących do ustalania wartości świadczeń stron. Dopiero w toku postępowania, zwłaszcza pod wpływem pytań zadawanych im przez Sąd pierwszej instancji, podczas przesłuchania w charakterze stron, stanowisko pozwanych zaczęło ewoluować także w kierunku kwestionowania samej zasady waloryzacji świadczenia z powołaniem się na brak po ich stronie świadomości możliwości znacznego wzrostu kursu CHF i na brak należytego poinformowania przez bank o ryzyku takiego wzrostu. Tymczasem w świetle obowiązującego w dacie wszczęcia postępowania, a także w dacie wniesienia sprzeciwów, tj. do 7 listopada 2019 r., brzmienia art. 503 § 1 k.p.c., treść sprzeciwu co do zasady wyznaczała zakres zarzutów oraz okoliczności faktycznych i dowodów, podlegających badaniu w toku postępowania, ponieważ zgodnie z tym przepisem sąd pomijał spóźnione twierdzenia i dowody, chyba że strona uprawdopodobniła, że nie zgłosiła ich w sprzeciwie bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności. W konsekwencji, w ocenie Sądu Apelacyjnego, niedopuszczalne było rozszerzenie analizy także na kwestie związane z abuzywnością samego mechanizmu waloryzacji, skoro pozwani nie upatrywali naruszenia swoich praw jako konsumentów w tym, że doszło do znacznego wzrostu kursu CHF, lecz w tym, że powód dowolnie i jednostronnie ustalał kursy kupna i sprzedaży tej waluty, przyjmowane do rozliczeń stron.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że czym innym jest jednostronne ustalanie kursów CHF przez powoda, w tym stosowanie przez niego *spreadu*, a czym innym wzrost kursu tej waluty niezależny od którejkolwiek ze stron. Nie można zatem utożsamiać abuzywności postanowień umownych dotyczących ustalania kursów tej waluty z abuzywnością samej waloryzacji.

Według Sądu Apelacyjnego w okolicznościach rozpoznawanej sprawy brak było podstaw do zakwestionowania zasady przeliczania świadczeń stron za pomocą miernika w postaci kursów CHF. Zastrzeżenia budził jedynie sposób ustalania kursów CHF stosowanych przez bank do tych przeliczeń. Sąd stwierdził, że przy ustalaniu wysokości kursu kupna lub sprzedaży CHF powodowy bank uwzględniał dwa elementy: średni kurs złotego do tej waluty ogłaszany w tabeli kursów średnich NBP oraz marżę banku, którą odejmował lub dodawał w zależności od tego, czy chodziło o kurs kupna czy sprzedaży CHF. W tej sytuacji abuzywny charakter mógł mieć co najwyżej drugi element w postaci marży, ponieważ średni kurs złotego do CHF ogłaszany w tabeli kursów średnich NBP miał charakter obiektywny, a w każdym razie był niezależny od subiektywnych decyzji powoda.

W uzasadnieniu stwierdzono, że po wyeliminowaniu z § 16 ust. 2 i 3 umowy abuzywnych postanowień o treści „minus marża kupna” lub „plus marża sprzedaży” z powodzeniem może zostać utrzymana w mocy pozostała część tych postanowień o treści „kursy kupna określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP” oraz „kursy sprzedaży określa się jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP”. W ocenie Sądu odwoławczego po wyeliminowaniu z umowy postanowień dotyczących marży banku na podstawie pozostałej części postanowień umownych nadal istnieje możliwość ustalenia kursu CHF, w oparciu o który można ją wykonać, i to według przewidzianych w umowie zasad przeliczania świadczeń stron w oparciu o miernik w postaci kursu CHF, a mianowicie przy zastosowaniu średniego kursu tej waluty ogłaszanego w tabeli kursów średnich NBP. Nie ma zatem luki w umowie, która wymagałaby uzupełnienia innymi regulacjami, czy to wynikającymi z zasad ogólnych, czy też z przepisów dyspozytywnych.

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wywiedli pozwani, zaskarżając ten wyrok w części, tj. w pkt 1 wyroku, w zakresie, w jakim zasądzono od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 31 339,21 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 29 września 2016 r. do dnia zapłaty (lit. a), a także zasądzono od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 16 204,71 zł tytułem zwrotu kosztów procesu (lit. b) oraz nakazano ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego we Włocławku tytułem nieuiszczonej części kosztów sądowych od pozwanych solidarnie kwotę 2179,93 zł (lit. c) oraz w pkt 3.

Skarżący zarzucili naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj.:

- art. 503 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 7 listopada 2019 r.,
- art. 382 w zw. z art. 278 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.,
- art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 9 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw,
- art. 327¹ w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.,
- art. 385 oraz art. 386 § 1 k.p.c.,

oraz naruszenie przepisów prawa materialnego tj.:

- art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: dyrektywa 93/13),
- art. 385¹ § 2 k.c.,
- art. 58 § 1-3, art. 353¹ k.c. oraz art. 69 ust. 1, 2 pkt 4 i 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe w zw. z art. 4 i 5 ust. 2 ustawy z 2 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i innych ustaw oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13,
- art. 358 § 1 oraz art. 358¹ § 1 k.c.

W związku z podniesionymi zarzutami skarżący wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz o zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powoda zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie ze względu na zasadność części podniesionych w niej zarzutów.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że umowa kredytu w niniejszej sprawie została zawarta 3 lipca 2003 r., a więc przed przystąpieniem Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniono, że w przypadku krajów członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej po 31 grudnia 1994 r., dyrektywa 93/13 nie ma zastosowania do umów, które zostały zawarte przed dniem ich akcesji (zob. wyrok z 10 stycznia 2006 r., w sprawie C-302/04, Ynos kft przeciwko Jánosowi Vardze, oraz postanowienie z 3 lipca 2014 r. w sprawie C-92/14, Liliana Tudoran, Florin Iulian Tudoran, Ilie Tudoran przeciwko SC Suport Colect SRL). Nie oznacza to jednak, że dyrektywa 93/13 i powstałe na jej tle orzecznictwo TSUE są zupełnie pozbawione znaczenia w niniejszej sprawie. W swoim zasadniczym kształcie regulacje Kodeksu cywilnego dotyczące niedozwolonych postanowień umownych (w tym art. 385¹ § 1) zostały wprowadzone na podstawie ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, która miała na celu m.in. przedakcesyjną transpozycję dyrektywy 93/13. W związku z tym potrzeba zapewnienia jednolitości wykładni istotnych w niniejszej sprawie przepisów Kodeksu cywilnego w czasie ich obowiązywania przed akcesją i po akcesji sprawia, że uzasadniony jest postulat uwzględniania przy tej wykładni wskazówek wynikających z prawa unijnego oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyrok SN z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79).

Zasadniczym przedmiotem sporu, którego dotyczyła również większość zarzutów skargi kasacyjnej, było zakwalifikowanie postanowień łączącej strony umowy kredytu jako postanowień abuzywnych w rozumieniu art. 385¹ k.c. Wbrew

stanowisku Sądu Apelacyjnego, niedozwolony charakter postanowień umownych, o którym mowa w treści powołanego przepisu, sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu (wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej: z 4 czerwca 2009 r., C-243/08, Pannon GSM; z 14 czerwca 2012 r., C-618/10, Banco Espanol de Credit SA v. Joaquin Calderon Camino; z 3 marca 2020 r., C-125/18, Gomez del Moral Guasch). W związku z powyższym nie można zgodzić się z wywodami uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w których badanie abuzywności poszczególnych klauzul umowy uzależniono od podniesienia przez pozwanych stosownych twierdzeń i zarzutów. Z tego względu zastosowanie art. 385¹ k.c. w odniesieniu do poszczególnych klauzul umowy nie zależało również od powołania się na ich abuzywność w sprzecznie od nakazu zapłaty.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że postanowienia umowy kredytu, zarówno określające zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złote przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (m.in wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 54, i z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22).

W kontekście przedmiotowej umowy kredytu należy wskazać, iż wysokość świadczeń spełnianych przez strony w walucie polskiej ustalana była na podstawie kursu tej waluty do franka szwajcarskiego ogłoszonego w tabeli średnich kursów NBP, pomniejszonego o marżę kupna albo powiększonego o marżę sprzedaży. Skarżący zakwestionowali stanowisko Sądu Apelacyjnego, zgodnie z którym powyższa metoda ustalania wysokości świadczeń w walucie polskiej stanowi niedozwolone postanowienie jedynie częściowo, tj. w zakresie obejmującym marżę,

a strony związane są postanowieniem określającym wysokość świadczeń ustalonych na podstawie średniego kursu NBP. W związku z powyższym rozważenia wymagało, czy za niedozwolone postanowienie umowne należy uznać wyłącznie obowiązek uwzględniania marży banku, czy również przyjęty w umowie mechanizm waloryzacji w pozostałym zakresie.

Klauzule waloryzacyjne powyższego rodzaju – zawierające kryterium średniego kursu NBP oraz marży banku – były już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego (wyroki: z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 51; z 20 czerwca 2023 r., II CSKP 1476/22, i z 22 lutego 2024 r., II CSKP 11/23). W orzecznictwie tym przyjęto, że postanowienie umowne dotyczące marży banku w odniesieniu do ustalania kursu franka szwajcarskiego ma charakter samodzielny, co pozwala na eliminację jedynie tego fragmentu jednostki redakcyjnej umowy, który odnosi się do modyfikacji średniego kursu NBP taką marżą. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną podziela to stanowisko, wraz z jego uzasadnieniem.

W szczególności za decydujący należy uznać argument, zgodnie z którym o zakwalifikowaniu danego postanowienia jako abuzywnego nie może rozstrzygać podział umowy na jednostki redakcyjne. W takim przypadku strony mogłyby bowiem wpływać na abuzywność postanowień umowy, nie zmieniając ich treści, tj. przyjętych praw i obowiązków, ale wyłącznie odpowiednio dzieląc lub łącząc te postanowienia w odpowiednie fragmenty (zdania, punkty, paragrafy itp.). W konsekwencji należy przyjąć, że niedozwolony charakter przypisać można takiemu fragmentowi umowy, który wyraża odrębną treść normatywną. Pogląd ten został wyrażony w orzecznictwie w odniesieniu do postanowienia, w którym przewidziano powiększenie ceny o podatek od towarów i usług (wyroki SN z: 27 lutego 2004 r., V CK 293/03, OSNC 2005, nr 3, poz. 51; z 8 czerwca 2017 r., V CSK 563/16). Podobnie, jako samodzielny, ocenić należy fragment zdania umowy kredytu ocenianej w rozpoznawanej sprawie, w którym przewidziano podwyższenie albo obniżenie średniego kursu waluty NBP o marżę banku.

Należy przy tym wskazać, że w wyroku z 29 kwietnia 2021 r., (I.W., R.W. przeciwko Bankowi BPH S.A., C-19/20, pkt 80) Trybunał Sprawiedliwości

UE uznał, że nie ma przeszkód, aby sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w wypadku, gdy odstraszaający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Przepisy dyrektywy stoją jednak na przeszkodzie temu, aby sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty, czego zbadanie należy do sądu. Podkreślenia wymaga, że powyższy wyrok dotyczył postanowień umowy kredytu indeksowanego walutą obcą, w której wysokość świadczeń stron określono podobnie jak w rozpoznawanej sprawie – w oparciu o kurs średni NBP powiększony albo pomniejszony o marżę banku.

Według art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałym zakresie będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. W orzecznictwie dotyczącym kredytów waloryzowanych kursem franka szwajcarskiego przyjmuje się, że wyeliminowanie z umowy postanowień abuzywnych skutkuje koniecznością dokonania oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy (m.in. wyroki SN: z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 272/22; z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1334/22; postanowienia Sądu Najwyższego: z 7 grudnia 2023 r., I CSK 6426/22; z 26 stycznia 2024 r., I CSK 5068/22; z 7 marca 2024 r., I CSK 6536/22; z 26 marca 2024 r., I CSK 590/23; z 28 marca 2024 r., I CSK 1019/23). Podzielić należy także stanowisko orzecznictwa, zgodnie z którym sprzeczne z intencją ustawodawcy wyrażoną w art. 385¹ § 2 k.c. jest przyjęcie,

że każda modyfikacja umowy poprzez usunięcie postanowień abuzywnych prowadzi do nieważności albo bezskuteczności umowy w całości, choćby jej dalsze wykonywanie było możliwe (wyrok SN z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22).

Odnosząc powyższe ustalenia do okoliczności rozpoznawanej sprawy, należy zauważyć, że po wyeliminowaniu ze spornej umowy kredytu postanowień dotyczących marży banku nadal możliwe jest ustalenie świadczeń stron. Podstawę obliczenia ich wysokości stanowi kurs średni NBP, gdyż postanowieniom umowy w tym zakresie nie można przypisać cechy abuzywności. Przyjęcie bezskuteczności postanowień dotyczących marży powoduje, że umowa nadal zawiera postanowienia określające wysokość świadczenia, mechanizm waloryzacji oraz kurs CHF, pozwalający na określenie sposobu dokonania waloryzacji. Są to elementy wystarczające dla uznania umowy za obowiązującą, przez co nie ma podstaw do przyjęcia jej nieważności. Rozwiązanie to odpowiada nie tylko przepisom prawa, ale również celom dyrektywy 93/13, w której nie przewidziano bezwzględnej nieważności umów zawierających postanowienia niedozwolone, ale przeciwnie – jako zasadę przyjęto zachowanie umowy w mocy.

Chociaż stanowisko Sądu Apelacyjnego co do ważności umowy kredytu okazało się trafne, o zasadności skargi kasacyjnej przesądziły inne zarzuty naruszenia prawa materialnego.

Należy zauważyć, że, zmieniając wyrok Sądu pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny, zgodnie z żądaniem powoda, zasądził od pozwanych kwotę wyrażoną we frankach szwajcarskich. Rozstrzygnięcie to pozostaje w sprzeczności z dokonaną w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oceną zawartej przez strony umowy. Rozważając problematykę kredytów indeksowanych i denominowanych, Sąd Apelacyjny wskazał, że waluta obca nie służy do wykonania zobowiązania przez strony, lecz wyłącznie do ustalenia wartości ich świadczeń, czyli stanowi kryterium waloryzacji (s. 21 uzasadnienia). Stwierdził też, że według przedmiotowej umowy pozwani mieli obowiązek spłaty kredytu w walucie polskiej, przeliczanej jedynie następnie na franki szwajcarskie (s. 19 i 21 uzasadnienia). Poza sporem pozostaje, że kwota kredytu wypłacona została powodom w walucie polskiej.

Ponieważ świadczenia stron umowy, zgodnie z jej treścią, miały być i były spełniane w walucie polskiej, nie ma podstaw do zasądzenia na rzecz powoda kwoty we frankach szwajcarskich. Rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym wyroku w tym zakresie należy uznać za wadliwe, a podniesiony przez pozwanych zarzut naruszenia prawa materialnego dotyczący powyższej kwestii okazał się zasadny. Podzielić należy wyrażony w orzecznictwie pogląd, zgodnie z którym w przypadku, gdy zobowiązanie wynikające z umowy kredytu zostało wyrażone w walucie polskiej, a jedynie jego saldo miało być przeliczane według franka szwajcarskiego, nie ma podstaw do dochodzenia zapłaty we frankach szwajcarskich (postanowienie SN z 19 października 2018 r., IV CSK 200/18). Na marginesie zauważyć można, że w sytuacji dochodzenia przez powoda kwoty wyrażonej w walucie obcej, zasądzenie kwoty w walucie polskiej stanowiłoby naruszenie wyrażonego w art. 321 § 1 k.p.c. zakazu wyrokowania co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem (wyroki SN: z 23 lipca 2004 r., III CK 339/03; z 7 listopada 2014 r., IV CSK 82/14; z 15 lipca 2021 r., I CSKP 92/21).

Należy ponadto odnotować brak jednoznacznego stanowiska Sądu Apelacyjnego w odniesieniu do materialnoprawnych podstaw uwzględnienia roszczenia powoda. Sąd Apelacyjny stwierdził, że zarówno 28 września 2016 r. (skuteczność wypowiedzenia wobec pozwanej), jak i 29 września 2016 r. (skuteczność wypowiedzenia wobec pozwanego) zadłużenie pozwanych, przy zastosowaniu do dokonywanych przez nich spłat kursu średniego NBP, wynosiłoby 31 399 CHF (s. 30). Nie wskazał jednak podstawy prawnej uwzględnienia powództwa ani nie rozważył ustawowych lub umownych przesłanek wypowiedzenia. Przypomnieć należy, zgodnie z ustaleniami Sądu Okręgowego, że kredyt został wypłacony pozwanym w kwocie 164 370,65 PLN. W okresie od 8 sierpnia do 8 lipca 2016 r. pozwani wpłacili tytułem spłaty kredytu łącznie równowartość 77 426,94 CHF, tj. 234 689,05 PLN, przy czym tytułem rat kapitałowo-odsetkowych łącznie rzeczywiste płatności wyniosły 228 331,25 PLN. Jednak Sąd Apelacyjny, który podzielił ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji, nie rozważył, czy w kontekście treści umowy po wyeliminowaniu z niej postanowień niedozwolonych istniały podstawy do wypowiedzenia umowy, tj., czy pozwani w chwili wypowiedzenia rzeczywiście opóźniali się z zapłatą jakiegokolwiek kwoty przy założeniu, że zarówno

wypłata kredytu, jak i poszczególne raty pozostające do spłaty powinny być przeliczane po kursie średnim NBP z pominięciem marży banku.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku, pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie (art. 108 § 2 k.p.c.).

Na mocy art. 330 § 1 k.p.c. Joanna Misztal-Konecka

Piotr Telusiewicz

stwierdzam niemożność podpisania
uzasadnienia wyroku/postanowienia
do uzasadnienia przez sędziego
SN M. Krajewskiego z powodu nieobecności

Joanna Misztal-Konecka

[SOP]

[ms]